

Josip Antolović

TISUĆLJETNICA POKRŠTENJA RUSIJE

Kada se promatra očima vjere, krštenje svakoga čovjeka ima veliko značenje za njegov život i za vječnost. Po krštenju čovjek se rađa na novi — božanski život. U razgovoru s Nikodemom Isus je jasno i odlučno rekao: »Tko se odozgo ne rodi, ne može vidjeti kraljevstva Božjega... Tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u kraljevstvo nebesko. Što je rođeno od tijela, tijelo je; što je rođeno od Duha, duh je« (IV 3,3. 5-6). Uz krštenje je, dakle, čovjekova sudbina vezana za vrijeme i za vječnost. »Čitajući homilije Svetih otaca o krštenju, ostajemo zapanjeni nad svečanošću kojom se taj sakrament dijelio u prvim stoljećima Crkve. Primanje novoga člana u obitelj Crkve osjećalo se kao svečanost za sve« (Tomaš Špidlik DI).

Ako je krštenje pojedinca vrijedno slavljenja, onda je pogotovo vrijedna proslava obljetnice krštenja čitavoga naroda ili više njih. Mi smo Hrvati devet godina slavili 1300. obljetnicu pokrštenja našega naroda, slično su činili i Poljaci, a ove godine slavi se tisućljetnica pokrštenja Rusije. Taj pojam može stvarati i nejasnoće, jer u današnjem Sovjetskom Savezu postoje tri velika slavenska kršćanska naroda: Rusi, Ukrajinci i Bjelorusi, svaki od njih ima i svoj jezik i svoj nacionalni identitet. Slavenški knez Vladimir, koji se sa svojim narodom pokrstio god. 988., bio je vladar u staroj »zemlji Rus«, sa sjedištem u Kijevu, danas ukrajinskoj metropoli. Međutim, danas je centar Rusije Moskva. Pred tatarskim navalama na jug današnje Ukrajine slavensko je stanovništvo, da bi spasilo goli život, bježalo na sjever, gdje se u gustim šumskim predjelima osjećalo sigurnije. Ondje u tijeku vremena nastade nova prijestolnica Moskva, kamo je iz Kijeva bilo preneseno i metropolitansko sjedište. No, kada nastupište bolji dani, grad je Kijev uskrsnuo iz svojih ruševina, obnovio se te - budući da je išao vlastitim povijesnim putem - postao metropola Ukrajinskog naroda.

Slaveći tisućitu obljetnicu »pokrštenja Rusije« slavimo obljetnicu krštenja svih slavenskih naroda u današnjem Sovjetskom Savezu, slavimo opravdano, jer svi se oni izravno ili posredno pozivaju na sv. Vladimira kao na oca svoje vjere, »jednaka apostolima«. Tako ga slavi njihova liturgija. Danas je većina slavenskih naroda Sovjetskog Saveza pravoslavne vjere, a svi oni imaju zajedničkog patrijarha u Moskvi. Uz tu većinu postoji ipak i manjina od nekoliko milijuna vjernika Ukrajinaca koji su u liturgiji zadržali svoj, istočni bizantski obred, ali su se sjedinili s Rimom i kao svojega vrhovnoga crkvenog poglavara smatraju rimskog biskupa, Svetog oca papu. Nakon II. svjetskog rata oni su nasilno podvrgnuti jurisdikciji Moskovskoga patrijarhata. Međutim, taj čin većina grkokatočikoga klera i vjernika nije prihvatila, a zbog toga je bila krvavo progonjena. S tim nasiljem nije se mirila ni Katolička Crkva s papom na čelu pa i danas još traži da se grkokatolicima u Ukrajini, toj »Crkvi šutnje i katakomba« u najdoslovnijemu smislu riječi, vrate njihova zakonita prava i sloboda. Ti vjernici također slave 1000. obljetnicu pokrštenja svojega naroda, slave sv. Vladimira i njegovu baku sv. Olgu, koji su najzaslužniji za pokrštenje i njihovih pređa.

U XI. stoljeću, dakle, vrlo brzo nakon pokrštenja »zemlje Rus«, nastao je spis *Uspomena i pohvala ruskog kneza Vladimira*. Stručnjak za istočnjačku kršćansku pobožnost i mistiku, profesor na Papinskom orijentalnom institutu u Rimu, isusovac, otac Tomaš Špidlik stavio je taj spis u svoju vrlo vrijednu zbirku »I grandi mistici russi« (»Veliki ruski mistici«). I s pravom, jer se njime stoljećima nadahnjivala sva velika, bogata duhovnost kršćana istočnog obreda Rusije, Ukrajine i Bjelorusije i jer iz njega jasno izbijaju sva veličina i značenje pokrštenja Istočnih Slavena s velikih prostranstava istočne Europe uz rijeke Dnjepr, Dnjestar i Volgu. Evo nekoliko odlomaka iz tih „Pohvala, u hrvatskom prijevodu!

»Kao što jelen žudi za izvorima vode, tako je vjerni knez Vladimir žudio za svetim krstom i Bog je udovoljio njegovoj želji...

Tražio je i našao spasenje preko svoje bake Olge, koja je pošla u Carigrad te ondje primila sveto krštenje, živjela pravedna pred Bogom u molitvi, čineći svakovrsna dobra djela te preminula u Kristovu miru i pravoj vjeri. Budući da je knez Vladimir sve doznao od svoje bake Olge, kojoj na krštenju bi dano ime Helena, i njegovo se srce zapalilo od Duha Svetoga pa i on poželi sveto krštenje. Kad Bog vidje želju njegova srca i uoči njegovu krepost, pogleda s nebesa u svojem milosrđu i blagosti na kneza Vladimira. U slavi svojega Trojstva, Otac, Sin i Duh Sveti, pravedni Bog koji sve predvidje prosvjetli srce kneza ruske zemlje Vladimira da i on primi sveto krštenje.

I tada se knez Vladimir dade krstiti sa svojim sinovima. Svetim krštenjem prosvjetli svu rusku zemlju oslobodivši po njemu svakoga muškarca i svaku ženu... O blaženo vrijeme i dan vrijedan svakog dobra u koji knez Vladimir primi krštenje! Uzeo je ime Vasilij i bi mu dan blagoslov s neba. Milost Duha Svetoga prosvjetli njegovo srce i on se naviknu hoditi po zakonu Božjem, pravedno živjeti u Bogu, čuvajući vjeru čvrsto i bez kolebanja.

Pokrstio je također svu rusku zemlju od jednoga do drugoga kraja, odbacio poganske bogove ili, točnije, vragove, Peruna, Kora i mnoge druge, razrušivši njihove likove. Odrekao se svake bezbožne varke te

sagradio od kamena crkvu u čast preblažene Majke Božje, mjesto utočišta i spasenja za pravovjerne kršćane, dodjeljujući joj desetinu za uzdržavanje svećenika i siročadi, udovica i prosjaka. Zatim je cijelu rusku zemlju i sve gradove uresio svetim crkvama, odrekao se svake đavolske varke te po krštenju zajedno sa svojim sinovima prešao iz noći đavola u svjetlo što dolazi od Boga, i čitavu je rusku zemlju iščupao iz đavolskih ralja i priveo je Bogu te k pravome svjetlu...

Sam Gospodin je rekao: 'Kolika će radost biti na nebu zbog jednog grešnika koji čini pokoru'. Nebrojno bijaše mnoštvo duša u svojoj ruskoj zemlji privedeno k Bogu po svetom krštenju. Djelo toliko vrijedne hvale i puno duhovne radosti on je dovršio!

O, blaženi, tripud blaženi, kneže Vladimire, koji si živio u vjeri, ljubio Krista i bio prijatelj hodočasnika, kolika je tvoja nagrada pred Bogom! Ti si radio isto kao i Konstantin. Kao što je taj vodio borbu velikom vjerom i ljubavlju Božjom utvrđujući čitavu zemlju u vjeri i ljubavi..., tako isto učiniše blaženi knez Vladimir i njegova baka Olga. U tome je blaženi knez Vladimir bio sličan svetim kraljevima kao što su prorok David i kralj Ezekija i tripud blaženi kralj Jozija te Konstantin Veliki. Ti su svakoj drugoj stvari pretpostavljali Božji zakon, služili Bogu čitavim srcem, primajući božansku milost i baštinu raja; i baštinit će kraljevstvo nebesko počivajući u miru zajedno sa svim svetima, jer su se svidjeli Bogu!*

Je li ovome nadahnutom tekstu potreban još kakav komentar? U njemu su kao u klici sadržani sve rusko kršćanstvo, sva velika i bogata duhovnost ruske i ukrajinske Crkve, tolike crkve, samostani, ta žarišta kulture i profinjene duhovnosti, sva bogata ikonografija, kojoj je najodličniji predstavnik Rubljov. Sve to čini dio europske kulture na koju ne smijemo zaboraviti ni mi katolici. Štoviše, možemo postaviti pitanje ne bismo li se i mi mogli obogatiti tisućljetnim duhovnim bogatstvom rusko-kršćanstva.

Kao priprava za proslavu tisućljetnice pokrštenja Rusije održana su četiri međunarodna i međukonfesionalna kongresa: prvi u Kijevu (21.-28. srpnja 1986.), drugi u Regensburgu (21.-26. travnja 1987.), treći u Tutzingu kod Münchena (7.-10. svibnja 1987.) i četvrti u Moskvi (11.-18. svibnja 1987.). Za mnoge je bilo ugodno iznenađenje što se prvi od tih kongresa kao povijesno-teološki kongres održao upravo u Kijevu, dakle, na mjestu gdje je započelo pokrštenje Rusije. Kongresu prisustvovali su predstavnici iz raznih zemalja, tako da je on imao međunarodni karakter. Dolazak na taj kongres nije spriječila ni nuklearna katastrofa u obližnjem Černobilju. Sudionici kongresa nisu se prestrašili zračenja pa su hrabro došli u Kijev. Osim domaćih bili su prisutni i gosti iz inozemstva, predstavnici raznih Crkava, u prvome redu pravoslavnih, a onda i Evangeličke iz Njemačke, Anglikanske iz Amerike, Sirijske iz Indije. Osobito je brojna bila delegacija ruskih i ukrajinskih pravoslavnih episkopa. Dakako, nije nedostajalo ni vrhunskih stručnjaka za pitanja o kojima se raspravljalo. Kongres je nastojao ostati na posve znanstvenoj razini, ostavljajući po strani politiku i ideologiju. Stručnjaci, njih sedamdesetak, sjedili su u sredini za glavnim velikim stolom, dok su ostali zauzeli stolove sa strane. Oni su mogli govoriti samo uz dopuštenje »znanstvenog« centra. To je bilo dobro da bi se očuvala razina i kvaliteta kongresa i došlo do što objektivnijih rezultata kongresnoga rada. Pročitano

je trideset referata, a u raspravi je također bilo vrijednih intervenata. Prava vrijednost kongresa vidjet će se tek kada budu objavljeni njegovi akti. Računa se da se došlo do novih spoznaja i podataka o pojmu »Rus«, o pretpostavljenome bugarskom podrijetlu svete Olge, a i o nekim drugim pitanjima koja su došla do izražaja za vrijeme rasprave.

Gosti iz inozemstva bili su sretni što su u Kijevu mogli razgledati crkveno-povijesne znamenitosti, kao što su: stara katedrala svete Sofije te spilje – katakombe slavne Pečerske Lavre, jednog od tamošnjih najpoznatijih samostana, koji je danas muzej, te relikvije svetaca, o kojima se može čitati u zapisu *Izledovanije o kievopečerskom Paterike*. To je zbirka tekstova o pojedinim monasima. Njezin početak seže u godinu 1215., a konačna redakcija potječe iz god. 1462. U njoj se mnogo hvali monaški život u zajednici. Taj *Patericon* doživio je više izdanja i bio je vrlo proširen u najšire slojeve vjernoga puka. Prvo kritičko izdanje izišlo je u god. 1911. Sudionici kongresa u Kijevu, prolazeći kroz duge hodnike u katakombama s lijesovima od stakla, ljubili su ih s pobožnošću i poštovanjem, odajući tako počast mnogim svetim redovnicima koji su se trudili živjeti prema Evandelju.

Za vrijeme kongresa u Kijevu održano je i nekoliko vrlo svečanih liturgija. Odmah na početku održana je u pravoslavnoj katedrali koju je oslikao slikar Vasnetsov. Katedralu su ispunili brojni vjernici, a bio je upravo blagdan Gospe od Kazana. Nikakvo čudo, jer Rusi i Ukrajinci i danas — kako svjedoči Tatjana Goričeva — vrlo štuje Majku Božju. »Majka Božja s ruskih ikona gleda nas s vedrinom i nekom neobičnošću, ujedno dalekom i živom. Kad se u molitvi sjediniš s Njome, njezino divno lice postaje živahno i gle kako te nježno gleda, čak se smiješi, njezin je pogled sada priprost i radostan« (Goričeva)! U slavenskoj liturgiji crkveni zbor čine isključivo muškarci. Za vrijeme kongresa u Kijevu iznimno je sudjelovalo i 250 monaijnja iz Uspenskog samostana. To je samostan Gospe na nebo uznesene. Njihov je pjev stvarao divnu atmosferu molitve i mira.

Drugi kongres u povodu obljetnice pokrštenja Rusije održan je u Regensburgu. Grad je to s dugom kršćanskom prošlošću, s mnogim vezama sa slavenskim narodima. U njemu je u novije doba održano više ekumenskih skupova, a sjedište je i Instituta za istočne Crkve koji redovito organizira susrete između katolika i pravoslavaca. I taj je kongres pretežno bio znanstveni. Na njemu su kao ugledni gosti, predstavnici ruskog i ukrajinskog pravoslavlja, sudjelovali metropoliti Filaret iz Kijeva te Pitirim iz Volokolamska, zatim neki drugi ruski, a i katolički biskupi. Sudjelovalo je i predstavništvo Savezne Republike Njemačke te savezne zemlje Bavorske.

Ekumenskome raspoloženju pridonijelo je i liturgijsko slavlje Münchenskog nadbiskupa, kardinala Fridriha Wettera. On je izrekao i prigodnu homiliju. Moto slavlja bijaše »Između Dunava i Volge« (Regensburg je na Dunavu). Dobro ekumensko ozračje doživjelo je svoj vrhunac kad je kijevski mitropolit Filaret svečano blagoslovio rijeku Dunav kraj benediktinskog samostana u Niederalteichu. Polovica članova tamošnje redovničke zajednice slijedi bizantski obred. Politički predstavnici na kongresu govorili su o potrebi mirna suživota svih naroda u Europi, dok su predstavnici Crkava više isticali duhovni vidik iste stvarnosti. Govorili su o potrebi međusobna praštanja. Teolozi su na osobit

način isticali potrebu međusobna obogaćivanja europskog kršćanskog Istoka i Zapada. Ta zajednički su nama kršćanski korijeni, a to napose ističe Papa Ivan Pavao II. Jedna je Evropa od Atlantika do Urala, od Islanda do Bospora, a ono što je sjedinjuje i povezuje zajednički su kršćanski korijeni, zasađeni krštenjem europskih naroda.

Treći je kongres održan u Tutzingu, opet u Bavarskoj. U tom je gradiću sjedište Bavarske evangeličke akademije. Evangelička crkva organizirala je kongres i službeno pozvala sve sudionike. Zahvaljujući njemačkoj poslovično dobroj organizaciji stvoreno je i na tom kongresu odlično ekumensko ozračje. Organizatori su predvidjeli sve i birali ono što će sve sudionike spajati u prvom kršćanskom, svima zajedničkom ozračju. U raspravama je više puta došlo do izražaja želja za iskrenim i otvorenim proučavanjem evangeličke, katoličke i pravoslavne tradicije, za pronalaženjem tipično europskih komplementarnih gledišta, što bi sve pridonijelo stanovitoj sveopćoj viziji kršćanskih nauka. Možda je napozitivnije na kongresu bilo to što se i na konfesionalnome planu različitih europskih kršćanskih Crkava nastojalo misliti europski, tražeći ono što nam je svima zajedničko, da nam Europa upravo kao kršćanima bude zajednička domovina.

Razne liturgijske svečanosti bile su također pune ekumenskog duha; tako je npr. pravoslavna večernja održana u katoličkoj crkvi, luteransko bogoslužje u evangeličkoj crkvi, a onda odmah zatim u njoj bizantska ruska liturgija, a sve uz sudjelovanje katoličkog pjevačkog zboru.

Napokon, četvrti kongres održan je u srcu ruskoga pravoslavlja i u sjedištu patrijarhata, u Moskvi. Glavna tema bijaše proučavanje vlastite religiozne tradicije. Ponovno se okupilo mnoštvo stručnjaka o tome pitanju iz raznih zemalja svijeta. Održano je čak stotinjak predavanja uz jednako toliko često vrlo živahnih rasprava. Pravo čudo kada se ima u vidu da je Moskva već 70 godina na čelu ateističkog pokreta marksističko-lenjinističke ideologije.

Na kongresu u Moskvi snažno su došle do izražaja klasične teme tipično ruske duhovnosti, osobito monaštvo. Jedan od sudionika kongresa — katolik — ostao je zadivljen kako se raspravljalo o tzv. latinskom razdoblju u povijesti ruske duhovnosti i teologije kad se i u Rusiji poučavalo skolastičkom metodom. O tome se govorilo vrlo uravnoteženo i upozoreno je na vrijednost takve metode. Temu je obradio jedan pravoslavni episkop. S istom vedrinom i poštovanjem govorilo se i o problemu nauka o Marijinom Bezgrešnom začecu. Novim spoznajama pridonijeli su i profesori — kao povjesničari kulture, jezikoslovci i književnici s raznih sovjetskih sveučilišta.

Godinu dana ranije kongres u Kijevu morao se održati u hotelu. U Moskvi je to bilo u crkvenome zdanju, prikladnijem za skup takve vrste. »Revija moskovskog patrijarhata ima već vlastito sjedište u samostanu Novodevičij. Njegove pozlaćene kupole strše između zelenila stabala na rijeci: dvije prostrane dvorane dane kongresistima na raspolaganje bija-hu odlično opremljene mikrofonima te kabinama za simultano prevođenje« (Špidlik). Nešto se i u Moskvi miče u smjeru veće slobode za djelatnost Ruske pravoslavne crkve.

Kongresisti su mogli posjetiti i slavni Zagorsk, mjesto žive pobož-

nosti, duhovnosti i hodočasništva te ondje prisustvovati četverosatnoj veličanstvenoj božanskoj liturgiji. Liturgijsko je pjevanje bitni dio u odgoju budućih svećenika i monaha, a 400 svećeničkih pripravnika moglo je svojim pjevanjem pružiti doista veličanstven dojam, nešto što podsjeća na pjev nebeskih korova. Crkvena akademija i sjemenište u Zagorsku ljubomorno čuvaju najljepše liturgijske i monaške tradicije »Svete Rusije«. To su onoga dana osjetili i kongresisti i drugi gosti. Iako bijaše nedjelja na jelovniku za ručak nije bilo mesa, a za vrijeme čitava obroka nije se razgovaralo, već se pobožno slušalo čitanje životopisa svetaca. Dakako, nisu baš svi kongresisti, možda čak ni većina njih nije znala niti razumjela ruski, no razumjeli su drugu poruku: ljubav kojom istočno monaštvo čuva svoje tradicije i ostaje im vjerno. Ono ne osjeća potrebu za »aggiornamentom«, jer se boji da na takav način ne bi izgubilo i upropastilo mnoge duhovne vrijednosti.

U samoj su Moskvi umjetnici, poklonici sakralne umjetnosti, mogli za kongresnih dana, koliko je to vrijeme dopuštalo, posjetiti neke kulturne i crkvene znamenitosti: crkve u Kremlju, razgledati čudesno lijepe ikone, a i slavni samostan Danylovskij, koji je nakon oktobarske revolucije postao ubožnica famoznih »besprizornih« — dječaka litalaca iz doba Lenjina, o kojima smo između dvaju ratova mogli dosta čitati u knjigama i u časopisima koji su kritički i otvoreno pisali o prilikama u »crvenom raju«. Sada je taj samostan vraćen Crkvi i obnavlja se grozničavom brzinom da bi bio završen za proslavu tisućljetnice pokrštenja »majčice Rusije«. Kako se vremena i prilike mijenjaju!!! Katkad i posve neočekivano.

Kongresu u Moskvi prisustvovalo je i desetak katoličkih svećenika. Svi su oni od prvog dana imali mogućnost služiti misu u jednoj katoličkoj crkvi u Moskvi. Ta je crkva posvećena mladom Ljudevitu, francuskom kralju. Iako bijaše radni dan, a misa izvan uobičajenoga rasporeda, ipak joj je prisustvovalo tridesetak vjernika. Crkvu kao župnik vodi stari svećenik Litvanac, a jezik je u liturgiji iz praktičnih razloga i dalje ostao latinski.

Katolički sudionici na kongresu u Moskvi na temelju onoga što su ondje vidjeli i doživjeli došli su do zaključka, da je Pravoslavna crkva u Sovjetskom Savezu svjesna svoga buđenja i da se duhovnom obnovom pripravlja na veliki jubilej. O duhovnom buđenju u Sovjetskom Savezu govore i knjige Tatjane Goričeve. Kršćanstvo je ondje toliko duboko usadeno u povijest i kulturu da ga nije moguće uništiti.

Već je ruski pjesnik Fjodor Ivanovič Tjutčev (1803.—1873.) govorio: »U Rusiji se može samo vjerovati«. Možda tom pjesniku sadašnje religiozno buđenje u Sovjetskom Savezu daje pravo. Svakako će tisućljetnica kršćanstva među Istočnim Slavenima dati svoj pečat nadi u bolju budućnost vjere. Duboko smo uvjereni da se bolja budućnost ne samo istočnoga dijela nego cijele Europe može graditi samo na zajedničkim kršćanskim korijenima. Oni su stvarnost.

Literatura

Tomáš ŠPIDLIK, »Il millenio del battesimo di san Vladimiro«, u *Civiltà Cattolica*, 1988 I 49—53, Quaderno 3301.

Tomáš Špidlik, *I grandi mistici russi*, Città Nuova, Roma, 1977, 83 ss.